

A POLGÁROK HITELSZERZŐDÉSEI MEGSZEGÉSÉNEK JOGI VONATKOZÁSAI, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A BÜNTETŐJOGI SZANKCIÓK ALKALMAZÁSÁNAK LEHETŐSÉGÉRE

A rohamosan fejlődő és egyre dinamikusabbá váló gazdasági élet, a termelés mind magasabb szintre való emelkedése, az egyén fogyasztási kapacitásának megnövekedése, szükségszerűen változásokat idéz elő egyrészt az egyén, mint a fogyasztói társadalom alapvető és legkisebb része, másrészt maga a termelő és az érdekelt képviselő jogi személyek között.

A gazdasági fejlődés fokozódó ütemének megtartása, a társadalmi újratermelés folyamatának zökkenőmentes biztosítása — nem tévesztve szem elől az egyén mind szélesebb igényeinek és szükségleteinek kielégítését, — több gazdasági instrumentum alkalmazását teszi szükségessé, melyek között néhánynak a gyakorlati alkalmazása folyamán a jogi vetületeivel is kell számolni.

Napjaink egyik legismertebb és legnépszerűbb jogi instrumentuma — az általános gazdasági célokat szolgáló eszköz — a polgárok számára nyújtott hitel, mely különböző egyéni igények kielégítésére fordítható, és különböző időtartamra szólhat, kezdve a rövidlejáratú fogyasztói hiteltől egészen a hosszúlejáratú lakásvásárlási hitelekig a kölcsönök széles skálájával találkozhatunk.

Ezeknek a kétoldalú jogügyleteknek azaz a szerződések formájában létrejött jogviszonyoknak gazdaságpolitikai és társadalmi jelentőségű értéke és jelentősége közismert, elvitathatatlan. Egyre nagyobb számban való alkalmazásuk jelentős hozzájárulást jelent fontos gazdasági célkitűzések megvalósításához, összhangban vannak az egyéni és társadalmi érdek megvalósításával a gazdasági élet számos fontos területén.

A fent említett gazdasági célokat szolgáló jogintézmény kétségbevonhatatlanul hasznos oldalán túlmenően a kellő elővigyázatosság és megelőzés érdekében foglalkozni kell azokkal az esetekkel is, amikor a polgároknak nyújtott társadalmi hitel nem éri el célját, mert az adós szere-

pében a polgár szerződésbeli kötelezettségeit elhanyagolja vagy ritkább esetben törlesztési kötelezettségeit teljesen megtagadja.

A későbbiek könnyebb megértéséhez tudni kell, hogy itt tulajdonképpen az adásvétel egyik speciális válfajáról van szó, amikor a hitelt felvevő polgár azonnal a megvásárolt tárgy (ingó vagy ingatlan) tulajdonába jut. Az adásvételi szerződés általános alakjától annyiban tér el, hogy a vételár kifizetése részletekben történik. Ezáltal kettős jogviszony alakul ki: egyrészt a vevő és az eladó között (adásvétel) másrészt a vevő és a hitelt nyújtó, azaz hitelező között (kölcson), amikor az eladó és a hitelező személye azonos is lehet.

A fenti esetek, tehát amikor az adós a hitelszerződések fizetési kötelezettségét elmulasztja, a gyakorlati életben a mulasztások igazolására felhozott indokok tekintetében igen sok változatban előfordulnak.

Nem bocsátkozunk ezúttal a felhozott kifogások sokféleségének és azok többé-kevésbé megalapozott voltának részletezésébe, de teljes bizonyossággal leszögezhetjük, hogy a hitelező jogainak biztosítására mindenütt és mindenkor rendelkezésre állnak a polgári-kötelmi jog szabályai, amelyeknek a viszonylag gyors és hathatós alkalmazása a legtöbb esetben sikerrel jár. Ezeknek az anyagi jogszabályoknak az alkalmazása a megfelelő eljárási-végrehajtási rendelkezésekkel kiegészítve az esetek legnagyobb részében általában kielégítőnek is mutatkozik.

Az utóbbi időben azonban a hitelszerződések megszegésének különböző módjai, de főleg az, hogy ezáltal mind nagyobb, súlyosabb károkat idéznek elő, igazoltá teszi annak a nézetnek a létjogosultságát, mely szerint bizonyos esetekben kevésnek bizonyul a már hagyományos polgárjogi követelés támasztása az adóssal szemben és indokolt a különböző, adott helyzetnek megfelelő büntetőjogi szankciók alkalmazása.

A probléma olyan megoldása, hogy a polgári jog területéről a büntető eljárás felé terelődik pozitívnak tekinthető mind a károsult hitelező kártalanítása, mind pedig a társadalmi erkölcs, fegyelem és felelősség megszilárdítása szempontjából. Ezen kívül nagy előnye a polgári eljárással szemben az is, hogy a büntető eljárás természeténél fogva tömörebb, gyorsabb, ezáltal hatékonyabb. Igaz ugyan, hogy bizonyos esetekben a büntető eljárás folyamán olyan ún. „előzetes” kérdéseket kell tisztázni, melyek néha nehézségeket okoznak a bíróságnak, s amelyekhez néha nem elég a teljes vagyoni tényállás feltárása sem (pl. az adós csalási szándékának bizonyítása). Az így kapott eredmény (ítélet) viszont nagy lépést jelent a probléma teljes és végleges tisztázása felé, mivel a büntetőjogi marasztaló ítélet alapul szolgál a polgári eljárásban hozandó döntéshez, melynek már csak az a feladata marad, hogy megállapítsa az okozott kár nagyságát. Amennyiben pedig, már a büntető eljárás folyamán, melynek elsődleges célja a büntetőjogi felelősség megállapítása, bebizonyosodik az

okozott kár összege is, a bíróság a büntetés kiszabása mellett megítélheti a kártérítési kötelezettséget is, s ezáltal feleslegessé teszi a rendszerint ezután következő polgári eljárást.

A büntető eljárást az egyes adósok esetében azonban nem minden esetben lehet megindítani. Ehhez meghatározott tényállás ill. fennállásának alapos gyanúja szükséges.

A gyakorlati életben ezek az esetek 2 csoportba oszthatók. Az egyikben a hitelszerzés módja, a másokban az adósnak a hitel visszafizetésével kapcsolatos szándéka játszik döntő szerepet. Az esetek egy részében a polgár oly módon jut egyébként törvényes keretek között hitelhez, hogy tévedésbe ejti a hitelező jogi személyt, saját anyagi lehetőségeivel kapcsolatos kérdésekben (fizetőképesség) vagy pedig tudatosan megteveszti más tulajdonságaival kapcsolatban. Ez utóbbi szükségszerűen hamisított dokumentumok felhasználásával jár. Ezek az esetek magukon viselik a csalás bűncselekményének bélyegeit. Ha pedig a hitelhez oly módon jutott a polgár, hogy eközben felhasználta hivatali befolyását, azzal különböző módon visszaélt, vagy meghatározott tisztségéből származó kötelességét megszegte, a hivatali hatalommal való visszaélés bűncselekményeinek valamelyikéről van szó.

Ugyanez a bűncselekmény állhat fenn akkor is, ha az adós rendszeresen teljesíti a hitelszerződésből eredő kötelezettségeit, de egyébként magához a hitelhez tisztességtelen úton jutott. Ennek indokoltságához nem férhet kétség, ha abból a tényből indulunk ki, hogy ezáltal mások, a hitelre jobban rászoruló polgárok rövidültek meg, és hogy a hitelt ilyen módon felvevő polgár saját magának jogtalan vagyoni előnyt szerzett.

A csalás bűncselekményének fennforgásához szükséges, hogy hiányozzék az adós szándéka a hitel rendszeres visszafizetésére a hitel felvétele időpontjában, ami az adós az említett időpontban fennálló anyagi körülményeinek alapos vizsgálata alapján, valamint számos más, külső jelből állapítható meg.

Így pl. a hitel felvétele után az adós anyagi körülményeinek jelentős romlása, amit nem láthatott előre, csökkenti a büntető szankciók alkalmazásának lehetőségeit, de megmaradnak a polgári peres eljáráshoz tartozó kártérítési kötelezettségei.

Végül, meg kell említeni, amennyiben egyes esetekben fennállnak a feltételek, büntetőjogi felelősségre vonható a hitelt csalárd, fondorlatos, vagy más szabálytalan módon felvevő polgár mellett, az őt felbújtó, tettének elkövetésében segédkező, vagy más módon részvevő személy is.

A fentiekből látható, habár ezúttal nem volt céлом részletekbe bocsátkozni, a hitelszerződések megkötésének és teljesítésének igen sokféle és különböző esetei ismeretesek. Tekintettel arra, hogy a hitelszerződésnek nagy a társadalmi jelentősége, az a törekvés, hogy e jogi instrumentum

célja a legnagyobb mértékben megvalósuljon, fokozott társadalmi erőki-fejtést igényel és szükségessé teszi, hogy az illetékes szervek megfelelő körülményekkel járjanak el minden egyes esetben. Nem kis mértékben vonatkozik ez azokra az igazságügyi szervekre, akik hivatali hatáskörükön belül jutnak kapcsolatba ezekkel a kérdésekkel, mert csak az egyes problémák alapos tanulmányozásával, a rendelkezésre álló jogszabályok következetes alkalmazásával és ezeken túl, hosszabb távlatokon a megfelelő következtetések kialakításával lehetséges orvosolni az e téren mutatkozó hiányosságokat.

Rezime

Nepoštovanje kreditnih ugovora i mogućnost primene krivičnopravnih sankcija

Autor u uvodnom delu svog rada daje kratak presek ekonomske potrebe i opravdanosti davanja kredita građanima i podvlači društveni značaj pomenutog ekonomskog instrumenta. Zatim upozorava na mogućnost zloupotrebe ove beneficije od strane pojedinih korisnika te izlaže slučajeve koji se najčešće pojavljuju u praksi.

Autor zatim ukazuje na razne varijante društvenog reagovanja na ove slučajeve te razrađuje pojedine pravne mere koje se mogu preduzimati protiv prekršioce navedenih ugovora, sa posebnim osvrtom na mogućnost primene krivičnopravnih sankcija.

Na kraju podvlači odgovornost svih nadležnih organa koji učestvuju na neki način u rešavanju ovog značajnog društveno-pravnog pitanja.

Summary

Breach of Credit Transactions and Judicial Sanctions

By way of introduction the author explains the necessity of granting credit to private individuals, stressing the public significance of this economic measure, and presents reasons for its justification.

The author directs our attention to possible misuses of favourable private credit transactions and reviews the the most frequent and characteristic cases. A variety of possible public reactions are listed as well as sanctions against private individuals in case of breach of credit contracts.

In conclusion the author emphasizes the responsibility of all the concerned parties which are one way or another involved in solving this significant socio-judicial problem.